

ГЕРОИТЕ В ПОВЕСТТА „НЕМИЛИ-НЕДРАГИ“ С ТЕХНИТЕ МЕЧТИ И ИДЕАЛИ

В своята повест „Немили-недраги“ Иван Вазов разкрива с много обич образите на хъшовете, тези български „юнаци“ и „орли“, този „нов и гладен пролетариат, съставен от подвизи, дрипи и слава“. Това са Странджата и Македонски, Бръчков и Попчето, Владиков и Хаджият, Димитрото, Мравката, Бебровски и други, чиито имена не се посочват. Всички те са различни по външност и темперамент, но са обединени от едно голямо вдъхновение, от една идея - борбата за освобождението на поробеното Отечество.

С особена любов Вазов е изваял образа на Странджата. Друг ярък образ в повестта е Македонски. Той е висок, с дребно, надупчено от шарката лице, със сини очи и дълги, сиви мустаци. Особено „дръзките“ му и „лукави“ очи подсказват, че това е човек, който не се плаши от трудностите, но и не се смуцава от немного почтените си постъпки. Македонски носи „извехтяла“ дреха и „громко“ име. От неговото минало авторът споменава само факта, че е бил войвода на хайдушка чета в Македония. Той говори винаги ентусиазирано, често издига лозунги, тостове: „Да живее комуната.“, „Да живее Странджата, храбрият наш знаменосец!“, „Да живее Русията!“ Той винаги и от всичко се вълнува, затова и „Вика гръмогласно“. Движенията му са също устремени - в стаята „се втурна шумно“, като „ураган“. За речника му са характерни разговорни изрази: „бабешки деветини“, „оскубах го“.

Македонски е душата на хъшовската компания. А сред нея са и останалите герои. Попчето и Хаджият са уморени, отслабнали, но отчаянието не ги е докоснало. Само гладуването се е отразило върху лицата им, сухи и жълтеникави, а лицето на Попчето е почерняло и се е нагърчило от преждевременна старост. Ала нерадостният живот не е убил у тях онова хубаво, което ги крепи - борческият дух.

Облеченият „доволно“ изящно Владиков се отличава сред останалите хъшове. Той е учител в българското училище в Браила, затова и облеклото му е малко необичайно за кръчмата на Странджата, но славното му минало ведно с настоящето го свързват здраво с хъшовете. Също като тях той смята, че да живееш, значи да се бориш срещу поробителя. Чрез неговите думи Вазов показва страстния стремеж на хъшовете: „Кога ли ще доде часът да познаем защо живеем?“ И неговият жизнен път е неравен и бурен - от легията на Раковски в „Панайотовата чета“ после дълго време скитник по влашките градища, а сега - връзка между хъшовете и Букурещкия комитет. И той носи отзивчиво хъшовско сърце, което не може да изостави другаря, изпаднал в неволя. Познал „проклетото унижение“, сам изпитал теглото в чужда земя, той прибира Бръчков при себе си и му възвръща вярата и силите за борба.

Наред с калените в битките борци - Странджата, Македонски, Хаджият, Попчето, Вазов въвежда и образа на Бръчков, за да покаже колко неотразимо силен е бил патриотичният повик на времето, как той е прониквал в различни слоеве на народа. Бръчков е най-млад от присъстващите, „почти хлапак“, според определението на автора. Рязко се отличава от останалите - по израза на лицето, на което се четат „сичките черти на невинността“ по червения фес, който носи на главата си. Необикновената му биография е твърде кратка: до вчера син на богат свищовски търговец, сега той е сред хъшовете в Румъния. Много нравствена чистота крие неговото неудовлетворение от „тихото, сигурно и егоистично съществуване“ в магазинята на баща му. И макар Вазов да го нарича „ветреник“ в неговото недоволство той разкрива нещо много по-различно от момчешкото желание да се измъкне от родителската власт. „Духът на времето“, както понататък напомня Вазов, докосва и него и извиква словото на пламенната поема, която написва и тайно напечатва. У Бръчков писателят подчертава силата и

чистотата на патриотичното чувство, пленителната наивност. Новопокръстеният хъш е очарован както от миналото, така и от настоящето на тези хора, тъй различни от всички, които познава. Дори и сънят му в първата хъшовска нощ е изпълнен с видения, свързани с борбата - вижда се как сече турците, как „Балканът се люлее“, как от гърмежа на пушките цялата гора „ехти и стене“, а сърцето му „тупа, тупа, та ще се пукне“ Чрез неговия образ авторът поставя и важен проблем: ще успее ли „мечтателят“, „идеалистът“ интелегент да опази младежкия си ентузиазъм или бликналият порив ще помръкне в суровите изпитания на емигрантството; ще има ли братска ръка, която да го подкрепи в трудния час?

Във всеки разговор на героите, във всяка тяхна постъпка проличава горещият хъшовски патриотизъм. Макар и доброволно да са се отрекли от радостта на домашното огнище, „бедните скитници“ мечтаят в самотните нощи да се завърнат в родната земя - тъй близко и тъй далеч от тях. Носталгията отправя стъпките им към Дунава: „На, тя е там, усмихва им се, вика ги, говори им, показва им небето си, показва им огнищата им, възпоменанията им, мечтите“ И техният копнеж по родината бликва още по-неудържимо: „О, Българийо, никога не си ни тъй мила, както кога сме въвн от тебе! Никога не си ни тъй необходима, както когато те изгубим безнадеждно!“ тези чувства не само не размекват хъшовете, а каляват волята им.

Чрез дълбоко човечната и затрогваща реч на Странджата, Вазов доизгражда обаятелния образ на българския хъш, разкривайки в пълна сила неговите мечти и идеали. Думите, които прозвучават като клетва в кръчмата на стария знаменосец: „Смърт или свобода“, са израз на идеала на българските хъшове да умрат за свободата на своето Отечество.

Възгледите на емигрантите проличават и в острия спор между Димитрото и Мравката. Чрез него Вазов показва колко силна е омразата на хъшовете към турци и български чорбаджии. Грубите изрази, отправени към тях: „дебело шкембе“, „проклетник проклети“, „ще го изкърмуша“ в техните уста, звучат естествено, защото са спонтанен израз на стремежа им към освобождение от всякакво потисничество. Дори несклопосано написаните статии на Попчето говорят за дълбока и силна ненавист.

Борбата срещу поробителите е оня вълшебен камък, който кара героите на повестта да покажат истинския си лик. Срещу егоизма и бездушието на богатите застава патриотизмът и себеотрицанието на хъша. Смел и готов да пожертва живота си виждаме Македонски, когато преминава Дунава. Този Македонски, който без срам краде на карти, изяжда запасите на Владиков и продава дрехите му, е всеотдаен на делото, на което служат всички хъшове. Думите му: „Македонски бяга от глада, но не бяга от смъртта“ разкриват неговата и на другарите му готовност за саможертва в името на свободата.

Авторът често подчертава двойствеността в живота на хъшовете, контраста между прозаическото ежедневие с невинаги почтената борба за съществуване и възвишените им стремежи. Той гради образите им в два плана: те са груби като живота, който ги заобикаля, но са носители на вътрешна красота. В тяхното ежедневие речта им е невъздържана, изпълнена с груби изрази, но докоснат ли святото име на родината и борбата, речникът им се променя, интонацията им става патетична, чувства се романтична приповдигнатост. През очите на Бръчков Вазов утвърждава най-хубавото у хъша: „ Той видя у тия хора Въплъщение на една Висока мисъл. Сториха му се, че това са Висши същества, родени за страдания, за борба и за слава - не като другите смъртни.“ Чрез тях писателят предава героизма на една епоха. Хъшовете се разкриват и в ежедневието, и в дребните случайни обстоятелства, и в изключителни, героични събития.

Своя горещ патриотизъм те доказват и на дело. Неподправени са радостта и въодушевлението им при избухването на Сръбско-турската война. Хъшовете „добиват криле“, горят от нетърпение, страхуват се „да не би да се спечелят

всичките победи преди тяхното пристигане". Те единствени не се ръководят от корисни подбуди в постъпките и действията си, а неотменно чувстват своя синовен дълг. Най-убедително проличава патриотичният устрем на хъшовете в решителната битка при Гредетин, когато българите трябва да спасят „потъпканата си чест". Осъществено е горещото им желание: „Сега можем да се бием и умрем юнашки за нашата драга свобода". Тук страдалческият живот на българските хъшове получава своя заслужен героичен завършек. Мечтите са се превърнали в реалност. Смъртта за повечето от тях потвърждава великата идея за освобождението на поробените. Сбъдва се и заветната мечта на Странджата: „И ще умрем със слава и в борба и няма да издъхнем като кучета по тези улици." В боя всички хъшове стигат до подвиг. Така те изявяват себе си, осмислят мъченичеството си, идеалите си. Те приемат смъртта в боя като единствен достоен път към България. Тук е Владиков, който пада с пронизана гръд и с възгласа: „Брате Бръчков, умрях!", тук е Хаджият - гологлав, окървавен, спуснал се да спаси другаря си, тук е и Бръчков - „изнемощял и премаял" в стихията на боя, възседнал превзетия турски топ с вика „Победа!", тук са всички, налитащи с „отчаяна храброст", водени от чувството на страшна омраза, на безумно ожесточение.

Чрез края на повестта Иван Вазов прави равносметка на своето време. Безкористието и родолюбието на хъшовете го карат горчиво да възкликне, мислейки за дребните интереси и стремежи на своите съвременници: „Тогаваше времето на самопожертвованията, както днес е епохата на дребните характери." Със същите болка и гняв Вазов възкликва: „Бедни, бедни, Македонски, защо не умря при Гредетин!" Забравени са миналите идеали, миналите високи измерения на човешката доблест. Присъдата на големия патриот и хуманист е ясна и открита: страшно е това време, в което не се почитат миналите герои, не се зачита доблестта, саможертвата. И днес повестта „Немилинедраги" пленява сърцата на честните и родолюбиви българи не само с романтичния подвиг и революционната устременост на героите си, но и с безсмъртните си идеи, върху които и днес би трябвало да се замислим.